

# 5. Kättä pidempää

## – esimerkkejä tuntisuunnitelmista

Tuntisuunnitelma toimii opetuksen pohjana ja opettajan tukena, ja se mahdollistaa johdonmukaisen opetuksen. Tuntisuunnitelma sisältää vähintään tavoitteet, toiminnan ja arvioinnin. Toimiva tuntisuunnitelma on joustava työväline myös kokeelle opettajalle, eikä ylimääräinen rasitus tai ”pakkopulla”. Lisäksi se helpottaa ja tukee opetusta ja sen eriyttämistä.

### 5.1 Tuntisuunnitelma: Elämää kaupungissa

Tätä teemaa on käytetty onnistuneesti jo Pariisin Suomi-koulussa, kokonaisuus on Päivi Kauppilan ideoima. Se käsittää useita koulukertoja, mutta se on toteutettavissa myös pienempinä osina tai yksittäisinä oppitunteina. Aihekokonaisuus on alun perin suunniteltu toteutettavaksi 5–6-vuotiaiden ryhmälle, mutta sitä voi muunnella nuoremmille tai vanhemmille sopivaksi sekä eriyttää eri kielitaitotasoille.

Suunnitelman pohjana on liitteenä 8 oleva tuntisuunnitelmaesimerkki, johon numerointi ja otsikot viittaavat.

#### 1) Asunto, talo ja asuminen

**Valmistelut:** Oppilaita pyydetään tuomaan puhtaita purkkeja ja pakkauksia talomateriaaliksi. Lisäksi on hyvä pyytää vanhempia varaamaan lapselle joko ”askartelua kestävä” vaatteet tai suojavaate mukaan. Jos kaupunkiympäristön havainnointi järjestetään retkenä, siihen on tarpeen varata ylimääräistä aikaa, hankkia asianmukaiset maa- ja koulukohtaiset luvat ja suostumukset sekä riittävästi aikuisia mukaan.

Luokan pulpetit järjestetään yhtenäiseksi isohkoksi työtilaksi ja jätetään riittävästi tilaa ympärille, jotta opettaja voi liikkua esteettä pöydän ympärillä. Olisi hyvä, jos lähettyvillä olisi vesipiste, jossa voi pestä käsiä ja siveltimiä.

Keskustelu- ja lorutilannetta varten tarvitaan joko piiriin sijoitetut tuolit tai vaihtoehtoisesti lattialle tyynyjä/patjoja, joilla voidaan istua lähekkäin ja luoda turvallinen tilanne, jossa oppilaat kertovat tuotoksistaan.

Tarvikkeita ja materiaaleja: tyhjiä pestyjä maito-, mehu-, muro-, tms. purkkeja ja paketteja taloiksi. Mitä erilaisempia ne ovat malliltaan, sen parempi (esim. harja-

kattoiset tetrapak-pakkaukset, tiiliskiven malliset maitopurkit, isot murolaatikot). Maalaukseen tarvitaan lapsille sopivaa vesiliukoista peittomaalia, siveltimet sekä kertakäyttömukeja/-lautasia tai muovisia kananmunakennoja, joihin maalia laiteetaan. Suorakulmion ja neliön mallisia ja värillisiä tarroja tarvitaan oviksi ja ikkunoiksi. Sanomalehtipaperia tai suojamuovia pöytiä suojaamaan, jollei varsinaista askartelutilaa ole käytössä. Lisäksi saksia ja liimaa.

Aika: 2 x 45 min oppitunti, välissä välitunti

## Oppituntien kuvaus:

Ensimmäinen oppitunti aloitetaan

**1)** kaupunkimaiseman havainnoinnilla, joka johdattelee aiheeseen. Jos koulu on kaupungissa, havainnoinnin voi tehdä esim. pienen kaupunkiretken avulla, kuvia katsomalla tai ikkunasta katsomalla. Havaintojen pohjalta keskustellaan siitä, mitä oppilaat näkevät ja muodostetaan käsitys, mitä he jo ennalta tietävät aiheesta.

Tämän jälkeen

**2)** rikastutetaan sanavarastoa keräämällä erilaisia talotyyppejä kuvaavia sanoja: kerrostaloista igluihin ja savimajoihin. Jos käytössä on liitu- tai valkotaulu, asiaa voi havainnollistaa lisäksi piirtämällä, jotta kaikki oppilaat pysyvät keskustelussa mukana. Lisäksi käydään yhdessä läpi talojen osia. Aloitetaan perussanastosta, jotta kaikki ryhmän oppilaat pääsevät mukaan eli että talossa on katto, seinät, lattia, ikkunat ja ovi. Sitten laajennetaan sanastoa. Mitä muuta taloon liittyy? Savupiippu, parveke, ikkunaluukut jne. Kielitaidossa pidemmälle oleville sanasto-osuutta voi eriyttää jokaisen tarpeita vastaavaksi.

Kun peruskäsitteet on käyty läpi,

**3)** sovelletaan opittua sanastoa toiminnan kautta käytäntöön maalaamalla lasten mukanaan tuomista pestyistä purkeista ja pakkauksista erilaisia taloja, liimaamalla niihin tarroista ikkunat ja ovet. Lisäksi paperista leikataan kuhunkin taloon sopiva katto ja se liimataan paikoilleen (harjoittaa mm. arvioimista kuinka iso pala paperia tarvitaan katto varten). Aiemmin opittu sanasto kertautuu useaan kertaan askarrellessa. Tavoitteena on sanaston oppimisen ja rikastuttamisen lisäksi harjoitella ohjeiden kuuntelemista ja vastaanottamista sekä ohjeiden soveltamista käytäntöön. Lapsille yritetään saada eri havaintoihin perustuva käsitys ilmiöstä talo ja toteuttaa se askartelun keinoin. Lisäksi yleisenä tavoitteena koko tässä teemakokonaisuudessa on työrauha luokassa ja toisen huomioiminen kuuntelemalla ja antamalla puheenvuoro. Lisäksi harjoitellaan pitkäjänteistä työskentelyä.

Toisella oppitunnilla, maalattujen talojen kuivuessa

**4)** harjoitellaan teemaan sopivaa lorua: "Maalari maalasi taloa..." Samalla kertautuvat jo aiemmin opitut värit.

5) Tämän jälkeen jokainen oppilas esittelee tekemänsä talon/t kertoen: Millainen talo se on (kerrostalo, omakotitalo, pilvenpiirtäjä...)? Minkä värinen? Montako ikkunaa ja ovea siinä on? (Kertaa samalla numeroita!) Minkä mallinen talo on, entä ikkunat, ovet ja katto? (Tämä kertoo aiemmin opittuja muotoja.) Miksi hän on päättänyt tekemään juuri tällaisen talon? Lisäksi keskustellaan ja katsellaan: onkohan taloissa ketään kotona ja keitä siellä asuu? Tässä on tavoitteena, että oppilas harjaantuu kertomaan omasta toiminnastaan, perustelevaan valintojaan, kuuntelemaan toisia oppilaita ja saamaan varmuutta tuoda itseään ja ajatuksiaan julki ryhmässä.

Tunti päätetään

6) lyhyellä yhteenvedolla, jossa palataan tehtyihin havaintoihin, sanaston kertamiseen ja harjoitustyön (talon askartelemisen) läpikäymiseen. Talot jäävät koululle kuivumaan ja seuraavan viikon ohjelmaa pohjustetaan pyytämällä oppilaita tuomaan mukanaan pikkuautoja ja ihmishahmoja (esim. Playmobil - ihmishahmot).

**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Oppitunnin kesto voi lyhentää tai pidentää käytettävissä olevan ajan mukaiseksi esimerkiksi ympäristön havainnointiin käytetyn ajan osalta ja samoin keskustelun osalta. Ne, joilla aikaa on reilusti, voivat jatkaa ajatusleikkiä talon asukkaista. Samaa voi myös käyttää eriyttämällä teemaa joko vanhemmille oppilaille tai kielenoppimisessa pidemmällä oleville. Jos kyseessä on sekaryhmä, niin jo kirjoitustaitoiset voivat kirjoittaa talon asukkaista pienen kertomuksen. Lisäksi loruosuutta voi muokata joko lisäämällä loruja ja lauluja sekä ottamalla mukaan arvuutteluleikin esim. ”arvaa missä joku (esim. luokan maskotti, jos sellainen on) asuu?” Onko se ylhäällä talossa? Onko se talon etupuolella vai takana? Onko se ylin kerros, entä alin? Tässä tulee samalla tarkennettua paikan ilmaisuja. Lisäksi teemaa voi varioida ottamalla temaksi jonkin Suomen kaupungin, josta sitten etsitään yhdessä tietoa kirjoista, matkailuesitteistä tai internetistä. Periaatteessa samaa teema-aluetta voi soveltaa 4-vuotiaasta lähtien vaihtelemalla eri osa-alueita askartelusta ja laululeikeistä itsenäiseen tiedonhankintaan ja pienimuotoisesta sanallisesta kertomisesta vaativiinkin kirjallisiin tehtäviin.

**Arviointi:** Koska kyseessä on isompi teema-kokonaisuus, arviointia tehdään koko kokonaisuuden ajan. Yksittäisinä osa-alueina voi ensimmäisellä koulukerralla arvioida oppilaiden kykyä kuunnella ja seurata annettuja työohjeita, sanaston omaksumista ja integroimista aikaisempaan sanastoon, ts. havainnoida, onko kyky puhua ja keskustella asiasta selkeästi muuttunut verrattuna aiempiin koulukertoihin ja onko koulukerran lopussa eri sanastoa käytössä kuin koulukerran alussa. Lisäksi voi arvioida yleistä ilmapiiriä ja työrauhaa luokassa sekä oppilaiden aktiivisuutta.

## 2) Kaupunki ja liikenne

**Valmistelut:** Luokan pulpetit kootaan joko isoksi yhtenäiseksi pöydäksi tai vaihtoehtoisesti raivataan vastaava isohko tila lattialle. Lisäksi tehdään keskusteluympyrä tuoleista tai tyynyistä/patjoista.

Tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet: kuvia erilaisista kaupungeista ja kaupunkiympäristöistä, paperille tulostetut liikennemerkkit, liikennematto, pikkuautot ja ihmishahmot, cd- tai kasettisoitin sekä tallenteet Liikennelaulusta = ”valppain mielin muista sä aina...”, Liikennevalolaulusta ”Minä olen liikennevalo...” ja ”Aja hiljaa isi” -lauluista. Lisäksi tarvitaan edellisellä kerralla askarrellut talot.

Aika: 2 x 45 min oppitunti ja välitunti.

### Oppitunnin kulku:

Oppitunnin aluksi

1) katsellaan edellisellä kerralla askarreltuja taloja ja kerrataan niihin liittyvää sanastoa. Tällä oppitunnilla laajennetaan teemaa taloista kaupunkiin ja erityisesti liikenteeseen. Kuvia katselemalla (tai muistelemalla edellisen kerran havainnointiretkellä) havainnoidaan, mitä muuta kuin pelkät asuintalot kaupungissa on. Oppilaat tuottavat itse kuvista opittavaa sanastoa: puisto, kirkko, leipomo, posti, liikennemerkkit, autot, katuvalot jne. Jos kuvat esittävät jotain tiettyä kaupunkia, keskustelussa luonnollisesti huomioidaan tärkeimmät nähtävyydet ja asiaan kuuluvat ilmiöt.

Keskustelun jälkeen

2) jokainen oppilas saa sijoittaa pulpettien tai lattialle levitetyn liikennematon päälle oman/omat talonsa.

Tällä koulukerralla

3) keskitytään erityisesti liikenteeseen. Käydään tulosteista läpi tärkeimmät liikennemerkkit ja mitä ne oikeasti tarkoittavat. Kysellään, kuka on nähnyt esim. suojatien merkin ja mitä se tarkoittaa? Mitä se käskää tekemään? Puhutaan liikennemerkkien eri merkityksistä ja viesteistä. Osa lupaa tehdä jotain, osa kieltää. Miksi näin on? Lisäksi tarkastellaan liikennevalojen värejä, mitä ne merkitsevät? Tässä kerrataan samalla värejä ja kielto- ja kehotuslauseita.

Opetustuokion jälkeen

4) tutustutaan aiheeseen liittyvään musiikkiin ensiksi kuuntelemalla ja sitten yhdessä mahdollisesti laulamalla Liikenne- ja liikennevalolauluja. Ensimmäisellä kuuntelukerralla Liikennelaulu kannattaa kuunnella säkeistöittäen, sitten pitää välillä tauko ja keskustella, mitä siinä sanottiin? Liikennelaulu on aika pitkä ja vaikeahko sanastoltaan, joten kielenoppimisen alussa oleville se on liian vaikea.

Toisena lauluna kuunnellaan Liikennevalolaulu, joka on riittävän lyhyt ja helppo oppia. Laulun sanoja voi havainnollistaa seisomalla punaisen valon palaessa liikkumattomana kuin "punaisen valon hahmo" ja vastaavasti vihreällä marssia samoin kuin "vihreän valon kävelijä".

Välitunnin jälkeen toisella oppitunnilla

5) harjoitellaan liikenteessä liikkumista liikennematolla. Yksi oppilas kerrallaan ajaa joko tuomallaan pikkuautolla tai on jalankulkijana liikenteessä. Harjoitus toteutetaan seuraavasti: vuorossa oleva oppilas menee liikennesääntöjä noudattaen sinne, minne vieressä istunut luokkakaveri hänet pyytää menemään. Aiemmin vuorossa ollut antaa seuraavana ajo-ohjeet ja seuraava oppilas vuorostaan noudattaa ohjeita. Tässä harjoitellaan samalla myös ohjeiden seuraamista ja vastaanottamista. Pikkuautolla ajaessa tulee ikäkautta vastaavien taitojen puitteissa huomioida liikennematossa olevat ajosuunnat, liikennemerkit ja kääntyessä vilkuttaminen (joka harjoittaa samalla oikeaa ja vasenta). Taustalla, mutta ei liian äänekkäästi voi soittaa liikenneaiheista musiikkia esim. "Aja hiljaa isi nyt vaan..."

Lopuksi

6) kutsutaan luokka-astetta alemmat ja ylemmät vuorotellen luokkaan katsomaan kun oppilaat esittelevät vuorollaan liikennemerkkejä ja kertovat mitä merkki tarkoittaa. Oppilaat kertaavat opitun aiheen opettamalla sitä toisille oppilaille. Tällöin vuorovaikutusta ja ryhmän edessä puhumista voi harjoitella sekä oman ryhmän ulkopuolelle, mikä samalla tukee koulun yhteisöllisyyttä. Ennen kuin oppitunti päättyy, oppilaita kehoitetaan katsomaan, millaisia liikennemerkkejä kotimatalla ja koulutiellä näkyy.

**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Oppitunnin kestoa ja eri osa-alueiden painotuksia voi vaihdella. Myös toisten luokkien kutsumisen voi jättää kokonaan pois. Oppilaiden iän ja kehitystasojen mukaan liikenneosuutta voi vaikeuttaa tai helpottaa, esim. 6–7-vuotiaat tunnistavat liikennemerkkejä ja harjoittelevat niiden piirtämistä. Neljänteen kohtaan voi lisätä erilaisia laululeikkejä tai leikkiä esimerkiksi "kapteeni káskee" -leikkiä, jolloin on tehtävä sitä, mitä liikennemerkki káskee. Jos käytävissä on tietokone ja internetyhteys, niin liikenneturvan internetsivuilla on hyviä harjoituksia liikennetilanteista. Tämän oppitunnin toisena päätavoitteena on liikenneturvallisuuden parantaminen sekä huomion kiinnittäminen turvalliseen koulumatkaan kaiken ikäisille.

**Arviointi:** Oppituntikohtaisesti voidaan arvioida oppilaiden kykyä ja kielellistä kapasiteettia antaa ohjeita ja noudattaa niitä. Lisäksi voidaan arvioida oppilaan selviytymistä totuttua isomman ja vieraamman ryhmän edessä puhumisesta. On tärkeää arvioida sisällön oppimista: Onko oppilaiden käsitys ja sanasto liikenneturvan osalta kehittynyt? Ymmärtääkö oppilas liikennemerkkien symboliikan? Osaako hän tärkeimmät ja lapselle läheisimmät liikennemerkit suomeksi (suojatie, pyörätie, seis!)?

### 3) "Mistä on kaupunki tehty?"

Valmistelut: Siirretään luokasta pulpetit syrjään ja suojataan lattia muovilla tai sanomalehtipaperilla. Laitetaan tarvittavat materiaalit esille. Kootaan keskustelupii-ri luokkaan tuoleista tai patjoista / tyynyistä.

Aika: 2 x 45 min oppitunti

Tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet: suojamuovi tai sanomalehtipaperi, paljon paperia (esim. Ikean rullapaperi), vesiliukoisia, lapsille sopivia maaleja, tusseja, teippiä, liimaa ja saksia. Liitu- tai valkotaulu tms., johon voi koota oppilaiden tuottamia sanoja / asioita. Lisäksi tarvitaan aikaisemmin askarrellut talot ja sinitarraa, jolla ne voi tarvittaessa kiinnittää paperiin.

#### Oppitunnin kulku:

Tämän oppitunnin pääasiallisena tavoitteena on kerrata ja koota yhteen aiemmin opittua.

Oppitunti aloitetaan

1) kertaamalla edellisellä kerralla opittuja lauluja. Tämän jälkeen keskustellaan, millaisia liikennemerkkejä oppilaat ovat koulumatkalla nähneet. Tämä auttaa myös arvioimaan edellisen kerran oppimistuloksia.

2) Tämän jälkeen tutkitaan uusia liikennemerkkejä ja opetellaan niiden merkityksiä ja tarkoitusta. Laajennetaan teemaa pohtimalla, miksi jotkut asiat ovat kiellettyjä ja jotkut sallittuja. Keskustellaan kerraten, että kaupungissa on liikennemerkkien ja talojen lisäksi monia muita ilmiöitä ja asioita. Kootaan yhteen oppilaiden tuottamia asioita liitu- tai valkotaululle. Huomioidaan luokan eri taitotasoilla olevat oppilaat ja annetaan heille yhtäläinen mahdollisuus osallistua tuottamiseen.

Tämän jälkeen sovelletaan opittuja asioita ja ilmiöitä käytäntöön

3) tuottamalla itse kaupunkimiljöö. Oppilaat saavat suhteellisen vapaasti alkaa piirtää / maalata papereille omaa kaupunkiansa. Tässä opettajan on hyvä tarkkaila luokan vuorovaikutus- ja valtasuhteita sekä oppilaiden toimimista ryhmänä. Pääpaino on oppilaiden omalla tuotoksella, jonkin verran voi ohjailla ja auttaa tarvittaessa. Tarkoituksena olisi, että oppilaat valmistaisivat itse liikennemattoa vastaavan kaupungin teineen ja puistoineen ja sijoittavat tekemänsä talot omiin kaupunkeihinsa.

Välitunnin jälkeen, kun kaupunki on valmis ja ehtinyt kuivua

4) oppilaat saavat vapaasti leikkiä tuomillaan autoilla ja ihmishahmoilla kaupungissa samaan tapaan kuin edelliselläkin kerralla siten, että seurataan luokkaverin antamia ohjeita ja liikutaan kaupungissa paikasta toiseen. Opettajan rooli

on olla tarkkailija ja taustatuki. Tässä voi helposti käydä niin, että jos luokassa on useita oppilaita, jotka puhuvat mieluummin ja paremmin asuinmaan kieltä, leikin kieli liukuu väistämättä asuinmaan kielelle. Opettajan tehtävänä on ohjata keskustelua taustalta ja pyrkiä pitämään leikki suomenkielisenä.

5) Vapaan kaupunkileikin jälkeen keräännytään yhteen keskustelupiiriin ja puretaan tilannetta auki. Mikä kaupungin tekemisessä oli helppoa? Mikä ja miksi jokin oli vaikeaa? Miten leikki sujui? Oliko kaikki tarpeelliset asiat huomioitu? Mitä olisi voinut tehdä toisin? Epäonnistuneista seikoista keskustellaan ja etsitään yhdessä oppilaiden kanssa vastauksia sekä annetaan kaikille askarruttaville asioille suomenkieliset nimet.

Oppitunnin päätteeksi kerrataan uudet, tällä kerralla opitut liikennemerkit ja

6) sovitaan, että jokainen tarkkailee koti- ja koulumatkalla myös näitä uusia liikennemerkkejä ja kotikorttelissa olevia asioita: kauppoja, taloja, puistoja jne. Näin oppilaille tulee selkeämpi käsitys siitä, millaisessa miljöössä hän elää.

7) Seuraavalle koulukerralle oppilaita pyydetään tuomaan mukanaan tyhjiä ja pestyjä pakkauksia ja purkkeja.

**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Tämä leikkiin pohjautuva suunnitelma sopii 5–6-vuotiaille oppilaille, enemmän ohjattuna pienemmillekin. Isommille alakoululaisille leikki ja kaupunkimiljöön tuottaminen voivat olla vielä vapaampia. Isommilla oppilailla pääpaino on edelleen sanaston kartuttamisessa ja laajentamisessa. He voivat ottaa teemaksi jonkin tietyn kaupungin ja hankkia siitä tietoa, jonka pohjalta he konstruoivat kaupunkimiljöötä. Luku- ja kirjoitustaitoiset voivat sanallisten ohjeiden sijaan tehdä kirjalliset ohjeet, joita noudattamalla täytyy osata liikkua kaupungissa sääntöjen ja ohjeiden mukaan esim. "Aja ensiksi postin eteen, jatka matkaa kaksi korttelia eteenpäin ja käänny sitten vasemmalle. Pysäköi auto sairaalan taakse ja mene oikean puoleiseen rakennukseen..."

Teemaa voi soveltaa siten, että jättää askarteluosuuden pois, jollei siihen ole halua, aikaa tai mahdollisuuksia. Ne, joilla on pääsy internetiin, voivat katsella esim. googlen maps-karttaohjelmasta erilaisten kaupunkien karttoja ja hahmottaa ilmiötä siitä näkökulmasta.

**Arviointi:** Tällä kerralla oppilaiden työstäessä itse aiemman oppimansa pohjalta teemaa opettaja on taustalla, tarkkailee ja arvioi oppilaiden edistymistä sekä oppimisprosessia. Kuuluuko puheessa uusia sanoja ja termejä? Ovatko oppilaat kyenneet seuramaan annettuja ohjeita ja toimimaan niiden mukaan? Lisäksi opettaja havainnoi oppilaiden toimimista ryhmässä ja ryhmän valtasuhteita. Saavatko hiljaisimmatkin äänensä kuuluville ja onko ryhmässä hyvä työrauha? Lisäksi opettaja voi arvioida itseään ja opetustaan: miten koko ryhmän oppimisprosessi on edennyt ja onko ennalta asetettuihin tavoitteisiin päästy.

## 4) "Kaupunki kauppapaikkana"

Valmistelut: Luokassa kootaan pulpetteja pitkäksi jonoksi "toritiskiksi"

Aika: 2 x 45 min oppitunti

Tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet: Oppilaiden tuomat tuotepakkaukset.

### Oppitunnin kulku:

Oppitunnin aluksi palataan aiemmin katseltuihin kaupunkikuviin. Näkyykö siellä kauppoja, toreja, leipomoita?

1) Lähdetään pohjustamaan aihetta määrittelemällä kaupunki. Mitä se tarkoittaa? Itse sanana kaupunki on alun perin tarkoittanut kauppapaikkaa.

2) Kauppapaikasta siirrytään pohtimaan, millaisia erilaisia kauppapaikkoja oppilaat tietävät? Miten supermarketti eroaa torista? Mitä eroa on lihakaupalla ja leipomolla. Käydään erilaisten kauppapaikkojen nimiä ja merkityksiä läpi. Pidemmällä suomenkielentaidoissa oleville voi erityyttää sanastoa vaativammaksi. Lisäksi keskustellaan siitä, miten kaupassa tai torilla toimitaan; tervehditään, pyydetään kohteliaasti mitä halutaan ostaa. Korostetaan partitiivimuotoa "maitoa", "munia" ja saadaan korva kuulemaan sekä suu maistamaan esim. sanojen maito ja maitoa ero.

Tämän jälkeen

3) leikitään roolileikkinä toria. Jaetaan oppilaat kahteen ryhmään. Puolet oppilaita on myyjiä ja loput asiakkaita. Lisätavoitteena on harjoittaa oppilaiden kykyä odottaa omaa vuoroaan. Oppilaiden tuomat tuotepakkaukset levitetään pöydälle "toritiskille". Kerrataan kohteliaisuusfraasien ja partitiivimuotojen lisäksi samalla myös elintarvikkeiden nimiä ja laajennetaan sanavarastoa.

4) Kevennyksenä opetellaan "ostakaa makkaraa" -loru, josta taputellen korva kuulee hyvin "osta makkara" ja "ostakaa makkaraa" lauseiden erot.

5) Roolileikissä oppilaat ovat vuorotellen myyjiä ja asiakkaita. Opettaja tukee ja auttaa tarvittaessa, pääpaino on kuitenkin oppilaiden omalla aktiivisuudella, puheen ja roolileikin tuottamisella. Lopuksi käydään keskustelupiirissä läpi kaupassa käyntiä. Mikä siinä on tähdellistä ja tärkeää? Miksi? Minkä takia sanotaan: "Saisinko makkaraa?" sen sijaan, että sanottaisiin "nna makkara!" Mitä eroa viestissä on, kun kummassakin halutaan samaa asiaa?

6) Lopuksi kerätään torileikki yhdessä pois ja sovitaan, että ensi kerralla jatketaan samaa leikkiä. Oppilaita pyydetään tuomaan mukanaan lisää tuotepakkauksia, jos tarvitaan.



**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Pienemmillä oppilailla pääpaino on leikissä ja siinä, että korva oppii kuulemaan samalta kuulostavan sanan eri muotojen eron. Myös sanaston laajentaminen erilaisiin päivittäistavaroihin liittyvillä substantiiveilla on tärkeää. Isommat oppilaat voivat liittää kaupankäyntiin myös matematiikkaa ja hinnoitella tuotteet. Samalla tulee harjoitettua ja kerrattua lukusanoja sekä matematiikkaa suomeksi.

**Arviointi:** Arvioinnissa kiinnitetään huomiota uuden sanaston lisäksi myös kielioppiin. Hahmottavatko oppilaat eron nominatiivin ja partitiivin välillä? Tulevatko kohteliaisuusfraasit luontevasti? Suomen kielessä ei ole kohteliaisuussanaa, kuten monissa kielissä (englannissa please, ranskassa s'il vous plaît, saksassa bitte jne.). Oppilaiden kanssa on tärkeää keskustella siitä, että suomessa tätä ei ole, mutta sen sijaan käytetään verbimuotoja kuten "saisinko", "saisinkohan" tai "voisinko saada".

## 5) Kassalla

Valmistelut: Kootaan luokassa pulpeteista "kauppa". Osa pulpeteista laitetaan tiskiksi, pari pöytää kassaksi. Keskustelupiiri tuoleista tai patjasta/tyynyistä.

Aika: 2 x 45 min oppituntia, välissä välitunti.

Tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet: oppilaiden edellisellä kerralla tuomat tuotepakkaukset, leikkikassakone, leikkirahoja. Numerot 1–20 sekä numeroin että kirjaimin joko tulosteina tai taululle kirjoitettuna.

### Oppitunnin kulku:

Oppitunnin aluksi

1) Kerrataan edellistä koulukertaa ja torimyyntiä. Mikä siinä oli ollut helppoa, mikä vaikeaa?

2) Pohjustetaan tämän kerran aihetta puhumalla numeroista ja maksamisesta. Kyseellään, mitä oppilaat jo tietävät maksamisesta. Mitä tarkoittaa maksaminen? Mikä on vaihtoraha? Mistä tietää, kuinka paljon maksetaan ja kuinka paljon saa vaihtorahaa takaisin? Mitä eri tapoja on maksaa?

3) Kerrataan jo opitut numerot 1–20. Miltä kuulostaa numero 19? Mitä se oikeasti tarkoittaa "yhdeksän toista"? Entä miltä se näyttää kirjoitettuna?

4) Oppilaat saavat laittaa kauppaleikin valmiiksi. Päätetään roolit ja sovitaan yhteiset säännöt, kuinka leikissä toimitaan. Tämän jälkeen oppilaat saavat leikkiä kauppaa. Opettaja auttaa kassaa. Jokainen oppilas saa olla vuorollaan myyjä, asiakas ja kassa.

5) Leikin jälkeen keskustellaan yhdessä, mikä leikissä oli kivaa, mikä vaikeaa. Miksi oli vaikeaa? Jos oppilaat eivät osaa vielä yhteen- ja vähennyslaskuja, niin sen voi jättää tältä oppitunnilta pois ja korvata numeroiden opettelu esimerkiksi jollain pelillä, jossa pitää käyttää numeroita. Oppitunnin tarkoituksena ei ole harjoitella pääasiassa matematiikkaa vaan lähinnä oppia jo koulukielellä opituille asioille ja ilmiöille suomenkieliset termit, esim. ”on yhtä suuri kuin”.

6) Koulukerran lopuksi kerrataan numeroita ja puhutaan keskustelupiirissä asiainnista kaupassa. Aihetta laajennetaan puhumalla hieman rahan historiasta: ennen on maksettu oravannahoilla tai arvometalleilla, nykyään käytetään kortteja. Oppilaiden kanssa keskustellaan pankki- ja luottokorttien käytöstä, ja mietitään mitä asioita kortilla ostamisessa tulee ottaa huomioon. Mistä raha kortille tulee ja miten sitä tulee käyttää. Oppilaat saavat kotitehtäväksi havainnoida kaupassa käyntiä ja maksamista.

**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Oppilaiden ikäjakauman ja kielitaitotason pohjalta teemaa voi eriyttää helpommaksi ja vaativammaksi. Edellä olevien tehtävien sijasta tai lisänä voi esim. tehdä muistiharjoituksia, jossa toinen oppilas sanoo toiselle ostoslistan ja toisen täytyy se muistaa. Tai vastaavasti kirjoitustaitoiset voivat tehdä saneluna ostoslistoja (huomioitavaa partitiivimuodon käyttö).

Esimerkiksi Sveitsin Suomi-koulujen opetussuunnitelmassa (liite 3) matemaattisen ajattelun kehittäminen on osana opetuksen tavoitteita ja sisältöjä – myös alle kouluikäisillä 3–6-vuotiailla, joille tämä Elämää kaupungissa -teemakokonaisuus on suunniteltu. Matemaattinen ajattelu ei liity pelkästään numeroihin ja niiden oppimiseen, sillä matematiikka helpottaa mm. tavuttamisen oppimista sekä auttaa arjen ongelmien ratkaisussa.

**Arviointi:** Arvioinnissa tarkkaillaan oppilaiden kielitaitoa ja sen soveltamista jokapäiväisiin tilanteisiin. Harjoitetaan kieltä, jotta sitä osattaisiin käyttää oikein myös oikeissa tilanteissa, kun ollaan kaupassa ja asioita hoitamassa. Arvioinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota oppilaan kykyyn selviytyä tilanteesta eikä niinkään yksittäisiin sanoihin tai kielioppivirheisiin. Tavoitteena ja tarkoituksena on rakentaa niitä kielitaidon eväitä, joilla pärjää autenttisesti ympäristössä ”matti meikäläisenä”. Lisäksi oppilaille on tärkeää oppia numerot ja matemaattiset käsitteet myös suomen kielellä jotta hän pystyy operoimaan suomeksi myös matemaattista ajattelua ja laskutoimituksia vaativassa tilanteessa kuten juuri kaupassa.

## 6) ”Oma kaupunki kullan kallis”

**Valmistelut:** Otetaan esille kolmannella teemakerralla askarreltu kaupunki ja ensimmäisellä kerralla tehdyt talot. Kootaan pulpeteista riittävän iso pöytäala, jonka päälle kaupunki voidaan koota Joko tallenne tai laulunsanat liikenneaiheisista lauluista.

Aika: 2 x 45 min oppitunti, joiden välissä on välitunti

Tarvittavat materiaalit ja tarvikkeet: itse tehdyt talot ja kaupunki. Lisäksi tarvitaan pikkuautoja, ihmishahmoja ja kauppatavarat (kassa, leikkirahat ja tuotteet), Cd- tai kasettisoitin sekä tarvittavat tallenteet.

### Oppitunnin kulku:

Oppitunnin aluksi

1) koostetaan oppilaiden kanssa yhteenvedoksi, mitä kaikkea tämä kaupunkiteema on sisältänyt. Jokainen oppilas saa vuorollaan kertoa, mikä aihe tai alue on koskettanut eniten ja mistä on oppinut eniten. Lisäksi oppilaita pyydetään kertomaan, mikä on ollut vaikeaa, hankalaa tai jäänyt epäselväksi.

2) Tämän kertausoppitunnin tarkoituksena on kerrata ja paikata poissaolleiden oppilaiden puutteellisia ennakkotietoja. Kertauksen lisäksi puhutaan kaupungissa liikkumisesta. Mitä muita keinoja on liikkua paikasta toiseen kuin autolla tai jalan? Keskustelussa kootaan yhteen kulkuvälineiden nimiä ja keskustellaan niistä pohdiskellen *Miksi raitiovaunu ei voi ajaa missä hyvänsä kaupungissa?* Aihetta laajennetaan ja teemaan nivotaan Suomen kaupungeja. Missä Suomen kaupungissa on metro? Entä raitiovaunu? Onko kaikissa kaupungeissa linja-autoja? Entä junia?

3) Oppilaat palaavat kaupunkiinsa. Harjoitellaan siellä liikkumista ja tien kysymistä. Jokainen kysyy ja opastaa vuorollaan luokkakaveriaan tiettyyn paikkaan. Samalla kertaantuvat suunnat, paikanmääreet ja sijainnit. Jotta kaupungista tulisi elävä, voi se, joka on kysynyt tietä kauppaan, siirtyä sinne jatkamaan leikkiä.

4) Laululeikkinä harjoitellaan ”autolla ajetaan” -leikkiä ja oppilaiden iästä riippuen esim. ”pienen pieni veturi” tms. liikennevälineaiheisia lauluja.

5) ja 6) Lopuksi keskustellaan oppilaiden kanssa siitä, että tämä teemakokonaisuus on nyt tältä osin läpikäyty ja ensi kerralla siirrytään uusiin aiheisiin. Oppilaat voivat vielä halutessaan pohtia ja kertoa kaupungin merkityksestä itselleen. Mikä on lempikaupunki asuinmaassa? Entä Suomessa? Miksi? Mistä asioista oppilas ei pidä kaupungissa? Mitä sieltä puuttuu? Miten asuinkaupunki eroaa Suomesta?

**Eriyttäminen ja soveltaminen:** Oppituntia voidaan helposti muokata osallistujien iän ja taitotasojen mukaan. Pienille oppilaille pääpaino on keskustelun sijaan liikenneaiheisissa laululeikeissä ja kaupunkisanastossa. Isompien oppilaiden painopistealue voi olla opastamisessa ja tien kysymisessä. Tällä teemakerralla voi halutessaan opastamisen ja kertaamisen sijaan soveltaa teemaa johonkin muuhun kaupunkiin liittyvään osa-alueeseen, esim. postiin tms. Tärkeintä on, että oppilaille jää selkeä käsitys ihmisen elämästä kaupunkistrukturissa ja että hän hallitsee siihen liittyvää sanastoa.

**Arviointi:** Opettaja voi havainnoida oppilaita ja arvioida oppimista sekä keskustelun että roolileikin aikana. Miten käytössä oleva kielitaito on muuttunut teeman alusta lähtien? Mitä ja minkälaisia muutoksia siinä on havaittavissa? Ovatko muutokset ylipäättään määrällisiä vai laadullisia? Miten se käy ilmi? Opettaja voi samalla arvioida itseään, omaa oppimis- ja opettamisprosessiaan tämän pitkähkön teeman aikana. Mitä on itse oppinut projektityöskentelystä? Mikä on ollut vaikeaa? Mikä on tuntunut helpolta? Missä täytyisi vielä kehittyä? Miten opettaminen sujuu keskustelun avulla? Mitkä ovat opettajan omat valmiudet vastata esille nousseisiin kysymyksiin ja haasteisiin? Miten opettaja on kokenut oman asemansa keskustelevana ja tasavertaisena ryhmäläisenä sekä taustatarkkailijana ja tilanteiden mahdollistajana?

## 5.2 Tuntisuunnitelma: Suomalaiset kaupungit tutummiksi

Edellisen 5.1 kohdan kaupunkiteemaa voidaan soveltaa kaikille ikä- ja tasoryhmille. Seuraavassa on esitetty muutamia kokonaisuuksia, joita voi käyttää vanhempien lasten kanssa toimittaessa. Opetus- ja teemakertojen järjestystä voi vaihtaa ja yhdistellä vapaasti tai keskittyä nimenomaan niihin asioihin, jotka ovat ryhmän oppilaille sopivia. Tunnit on suunniteltu 7 oppilaan sekatasoiselle ryhmälle. Oppilaat ovat iältään 12–17-vuotiaita. Opetuskerta kestää 90 minuuttia. Jos ryhmässä on enemmän oppilaita tai keskusteluihin ja esityksiin halutaan käyttää enemmän aikaa, tarvitaan enemmän kuin neljä opetuskertaa. Toisaalta vähemmälläkin opetuskerroilla selvittää, jos ei perehdytä asioihin juurta jaksuen.

Oppimistavoitteet edistyneemmille oppilaille voivat sisältää seuraavia kokonaisuuksia:

- kaupunkisanasto
- Suomen maantietoa, ilmansuunnat
- tien kysyminen ja neuvominen
- esim. matkatoimistossa, rautatieasemalla, matkahuollossa tai ravintolassa asioiminen
- paikallissijat paikannimissä, komparatiivi ja superlatiivi, III infinitiivi, konditionaali jne. Kaupunkiaiheen käsittelyyn voi yhdistää kulloisenkin ryhmän opetussuunnitelmassa ajankohtaisina olevia kielioppiasioita.

### **Oppimistavoitteisiin johtavat menetelmät ja harjoitteet:**

Yhteissuunnittelu, opetuskeskustelu

Pari- ja ryhmätyöskentely. Yksilötyöskentely tunnilla ja kotona (vapaaehtoinen)  
Opetuksen pohjana voi käyttää myös oppilaiden tekemiä haastatteluja lähipiirissään (Mistä kaupungista sinun perheesi on kotoisin? Millainen kaupunki se on?).

### **Kieliopin opettamisesta**

Ohessa olevassa tuntisuunnitelmassa ei ole annettu tarkkoja ohjeita kielioppiasioiden opettamiseksi, vain vihjeitä joistakin mahdollisuuksista yhdistää kielioppia määrättyyn aihepiiriin. Sijamuotojen päätteitä, eri verbimuotojen tunnusmerkkejä tms. ei ole tässä syytä luetella. Jokainen opettaja joutuu käyttämään omalle ryhmälleen parhaiten sopivaa menetelmää, joka riippuu mm. oppilaiden iästä, suomen kielen lähtötasosta, ympäristön kielen hallitsemisen tasosta, ympäristön kielen ja suomen kielen yhtäläisyyksistä ja eroavaisuuksista sekä päiväkoulussa jo opittujen kielioppiasioiden määrästä. On todettu, että kielioppitermien käyttäminen on hyödyllistä eritoten isompien lasten opetuksessa, joten niitä ei siis tarvitse kaihtaa.

### **Tarvittavat materiaalit:**

- jonkin kaupungin kartta (selkeä ja yksinkertainen, tarvittaessa opettajan tai oppilaiden mielikuvituskaupungista tekemä)
- suuri Suomen kartta,
- kartan ja muunkin materiaalin hankinnassa kannattaa käyttää mielikuvitusta: Lahjoittaisiko Suomi-seura? Olisiko jollain isolla yrityksellä varastossaan? Millaista promootiomateriaalia matkailunedistämiskeskus ja ulkoministeriö tarjoavat?
- Suomea käsittelevää tietokirjallisuutta mahdollisuuksien mukaan
- Suomea käsitteleviä matkailuesitteitä
- Suomesta kertovia lehtileikkeitä
- Suomessa otettuja valokuvia
- kartonkia, arpanoppa

Oppitunnit alkavat yhteisellä jutustelulla, jolloin kysellään kuulumisia. Tässä vaiheessa on hyvä tarkistaa mahdolliset kotitehtävät, esim. pienet esitelmät pidetään. Jos kotitehtäviä ei ole tapana antaa, vastaavat tehtävät hoidetaan oppitunneilla. Opettaja johdattelee keskustelun tunnin teemaan. Kun tunnin aihe on in tullut selväksi, työskennellään mahdollisuuksien mukaan ensin koko ryhmänä, sitten jaetaan oppilaat tekemään tehtäviä joko yksin, pareittain tai pikkuryhmissä. Pikkuryhmässä voi olla joku, joka osaa hyvin ja auttaa toisia. Joskus voivat pitemmällä olevat oppilaat työskennellä omana ryhmänään ja pohtia vaikeampia asioita, kun taas vähemmän osaavat tekevät yksinkertaisia tehtäviä keskenään. Opettaja voi määrätä ryhmät sen perusteella, mikä kulloinkin on edullisinta asian oppimiselle. Joskus voivat oppilaat itsekin valita työkaverinsa, mutta opettaja huolehtii siitä, että pulinaryhmiä ei muodosteta. Parhaiten päästään alkuun, kun oppilaat saavat työskennellä juuri heitä kiinnostavan aiheen kimpussa.

Ahertamisen kevennykseksi kannattaa kerran pari oppitunnin kuluessa järjestää jotain liikunnallista tai musiikillista vaihtelua. Myös isommat voivat olla innostuneita askartelusta, vaikkapa kortin tekemisestä ystävälle. Pienen tauon jälkeen sujuu aivotyöskentely taas tehokkaasti.

Opetuksen arviointia kannattaa tehdä kaiken aikaa ja reagoida sen mukaan. Joskus voi olla tarpeen jopa muuttaa suunniteltua tuntia, jos oppilaat eivät sen avulla pääse oppimisen vauhtiin. Innostunutta työskentelyä vai vaivalloista puurtamista? Opettaja rohkaisee oppilaita kysymään neuvoa ja ilmaisemaan mielipiteensä, näin hän saa nopeaa palautetta ja voi välittömästi sopeuttaa opetuksensa tuottamaan parempaa tulosta.

### 1) Suomalaisia paikkakuntia

Aihetta voi käyttää koska vain, mutta erityisen hyvin se sopii loman jälkeen tai vähän ennen seuraavaa lomaa.

1. Kysellään kesälomakuulumisia tai -suunnitelmia. Jokainen kertoo, missä on ollut kesällä tai edellisellä lomallaan tai mihin on seuraavalla lomalla menossa. Suomessa olleilta kysellään, millä paikkakunnilla he ovat olleet. Jos oppilaat eivät ole olleet Suomessa, he voivat silti luetella tuntemiaan suomalaisia paikkakuntia. (Missä asuu mummo tai muu sukulainen tai tuttava?) Paikkakuntien nimiä kirjoitetaan taululle. Jokainen saa kirjoittaa vuorollaan, mutta ketään ei pakoteta, vaikkakin rohkaistaan sanomalla, että virheet eivät ole vaarallisia. Opetuksen eriyttäminen: hyvin suomea puhuvat käyttävät imperfektiä tai perfektiä (Olin kesällä Kajaanissa, olen ollut joskus Ilomantsissa.), huonommin osaavat preesensia (Mummo asuu Vaasassa, täti Lahdessa.) Tässä vaiheessa opettaja ei puutu taivutukseen, mutta toistaa tarvittaessa oikein. Jos oppilas sanoo: "Setä asuu Keravassa.", opettaja voi vaikka kysyä: "Asuuko tätikin Keravalla?"

2. Opettaja kertoo, missä kaupungeissa on käynyt. Luettelossa tulisi olla useita kaupunkeja, jotka järjestyvät inessiivillä. Opettaja kysyy, huomasivatko oppilaat, mikä yhteinen pääte sanoilla on: -ssa, -ssä. Tässä opitaan, että suurin osa paikannimistä taipuu sisäpaikansijoissa, mutta on myös ulkopaikansijoissa taipuvia, jotka on opeteltava tavallaan ulkoa. Eriyttäminen: Ne oppilaat, jotka tuntevat paikansijat, voivat kertoa niistä toisille.

3. Kirjoitetaan taululle ja vihkoon lauseita: Menen Turkuun. Olen Turussa. Lähten Turusta Tampereelle. Olen Tampereella. Tulen Tampereelta jne.

4. Arpanoppaan voidaan merkitä paikansijat. Kun noppaa on heitetty, katsotaan kartasta sopiva paikkakunta ja taivutetaan nimeä määrättyssä sijamuodossa. Jokainen muodostaa lauseita kykyjensä mukaan, mahdollisimman monipuolisesti.

5. Voidaan laulaa kevennykseksi laulua "Menin kerran Pariisiin". (Menin kerran Pariisiin, Pariisissa nukuttiin. Portti oli lukossa, porttihilvi tukossa. Avain oli hukunut, porttipoika nukkunut.) Pariisin sijasta käytetään suomalaisia kaupunginimiä ja nukkumisen sijasta tehdään jotain muuta. Isommista lapsista laulu voi tuntua lapselliselta, jolloin voidaan sanat lausua ja liikkua rytmin mukaan. Tarkoituksena on keskeyttää istuminen ja kirjoittaminen hetkeksi. Liikuntaleikiksi sopii myös seuraavanlainen kilpailu: Opettaja tai joku oppilaista mainitsee paikannimen. Jos se on I-paikkakunta (adessiivi), juoksevat oppilaat luokan eteen, jos taas S-paikkakunta (inessiivi), luokan taakse. Väärään paikkaa juossut putoaa pelistä. Viimeinen pelissä olija voittaa ja voi olla seuraava paikannimenhuutaja.

6. Liikkumistuokion jälkeen (se kannattaa pitää silloin, kun oppilaat näyttävät olevan sen tarpeessa, mutta sen voi jättää pois) jokainen valitsee kaupungin, josta haluaa etsiä tietoa. Esittelyn valmistamisen voi antaa kotitehtäväksi tai se voidaan tehdä seuraavalla oppitunnilla. Mietitään, mitä kaikkea kaupungista voisi kertoa. Kaikki paikkakunnat eivät ole kaupunkeja, mutta kaikki ovat kuntia tai kuuluvat johonkin kuntaan. Paikkakunnasta voi kertoa itseä kiinnostavia asioita, asioita, joita kaupungissa on kokenut tai silkkää asiantietoa tietokirjoista. Vähimmäisvaatimus voisi olla vaikkapa kolme kunnan lausetta, ryhmän tasosta riippuen.

## 2) Pohjoisesta etelään, idästä länteen

1. Oppilaat esittelevät kukin kaupunkinsa, jos valmisteleminen on annettu kotitehtäväksi. Muussa tapauksessa työ aloitetaan nyt. Myös opettaja esittelee oman suomalaisen kotikaupunkinsa. Kaupungit näytetään kartasta.

2. Opetellaan ilmansuunnat, nuoremmille voi pääilmansuunnissa olla tarpeeksi opettelemista, vanhemmat voivat opetella myös väli-ilmansuunnat. Ilmansuunnat kirjoitetaan pahveille ja sijoitetaan Suomen kartalle. Niitä voi harjoitella niin, että kortit sekoitetaan ja kukin vuorollaan saa laittaa ne uudestaan paikoilleen. Kuka on nopein ja tarkin? Vinkki: Väli-ilmansuunnat oppii kyllä nopeasti ulkoa: koillinen, kaakko, lounas, luode (huom. koot idän puolella, ällät lännessä).

3. Tässä vaiheessa oppituntia voi olla paikallaan energianpäästötempaus: kaikki seisovat ja luettelevat ensin pääilmansuuntia myötäpäivään, kukin vuorollaan yhden. Se, joka sanoo väärin, putoaa pelistä. Sama voidaan tehdä väli-ilmansuuntien ja lopuksi kaikkien ilmansuuntien nimillä. Jos luokassa on tilaa, voidaan se jakaa ilmansuuntien mukaan. Opettaja tai joku oppilaista voi huutaa ilmansuunnan ja kaikki menevät nopeasti oikeaan kolkkaan.

4. Vihkon yläosaan kirjoitetaan pohjoisia kaupunkeja / paikkakuntia, alaosaan eteläisiä, oikealle läntisiä jne. Paikkakunnat, jotka järjestyvät ulkopaikansijoilla, merkitään vaikka punaisella, sisäpaikallissijaiset jätetään ilman merkintää – niitä on enemmän.

5. Katsotaan, miten ilmansuunta muuttuu paikannimen yhteydessä: Pohjois-Suomi, Koillis-Lappi jne. Opetellaan kirjoittamaan nimet oikein.

6. Oppilaat keksivät väitteitä: Oulu on Etelä-Suomessa. Helsinki on Etelä-Suomessa. Toiset tarkistavat väitteen paikkansapitävyyden silmäilemällä karttaa elleivät jo muuten tiedä. Vastaavanlaisia kysymyksiä voi opettaja kirjoittaa valmiiksi paperille. Niihin oppilaat voivat yksinkin vastailta toisten tehdessä jotain muuta.

7. Peli: tarvikkeina ilmansuuntakortit ja kirjainkortit (yleisiä suomalaisia kirjaimia). Nostetaan kirjain ja ilmansuunta ja koetetaan keksiä niihin täsmäävä paikkakunta. Helpompi versio: käytetään vain kirjainta tai vain ilmansuuntaa.

8. Keitä kaupungissa asuu? – Kaupunkilaisia. Keitä asuu Joensuussa? – Joensuussa asuu joensuulaisia. Pieksämäellä asuu pieksämäkeläisiä. Taputetaan ja lausutaan: piek-sä-mä-ke-läi-nen. Kuka pystyy sanomaan pieksämäkeläinen nauramatta / mahdollisimman nopeasti / viisi kertaa peräkkäin?

### 3) Kaupungista toiseen – Suomea ristiin rastiin

1. Tunnin alussa pohditaan, millä kulkuneuvoilla päästään paikkakunnalta toiselle: junalla, linja-autolla, henkilöautolla, lentokoneella, polkupyörällä, kävelemällä, joskus laivalla tai veneelläkin. Aha, taas tarvitaan adessiivia.

2. Oppilaat tekevät kysymyksiä: Olet Vaasassa, miten pääset Jyväskylään? Toiset vastaavat. Vastaukset voivat olla keksittyjä tai niihin etsitään kartoista ja kirjoista todenmukaiset vastaukset. Jälkimmäinen vaihtoehto sopii hyvin kieltä osaaville.

3. Kerrataan paikallissijoja paikannimien yhteydessä. Eriytyt: Paremmin osaavat voivat opetella III infinitiivin: Mihin menet? – Menen Kuopioon. – Mitä tekemään? – Ostamaan kalakukon torilta. Missä olet? – Olen Tampereella. – Mitä tekemässä? – Syömässä mustaamakkaraa. Mistä tulet? – Tulen uimasta Oulusta.

4. Rentoutus: Joku oppilaista(kukin vuorollaan) voi olla "Suomi". Toiset sijoittavat paikkakuntia oikeisiin kohtiin näyttämällä sormella. Tämä voi olla hupaisa leikki opiskelun kevennykseksi. Koska kukin vuorollaan on Suomi, kannattaa muistaa: "Kohtele toisia niin kuin toivoisit itseäsi kohdeltavan." Rentoutukseen voidaan tietysti käyttää myös ed. tunnin ilmansuuntakilpailua, jo kertauksenkin vuoksi.

5. Asioidaan matkatoimistossa, linja-autoasemalla (matkahuollossa) tai rautatieasemalla. Oppilaat esittävät vuorollaan virkailijaa ja asiakasta. Vuoropuhelussa tulee esiin tervehtiminen, virkailija kysyy, mitä asiakas haluaa, tämä esittää toivomuksensa, virkailija tekee lisäkysymyksiä, asiakas vastaa, virkailija tekee ehdotuksen, jonka asiakas hyväksyy tai hylkää. Lippu ostetaan ja maksetaan. Ainakin pitemmällä olevat käyttävät mieluiten konditionaalia: Haluaisin matkustaa tänä



iltana junalla Kuusankoskelle. Mikä olisi nopein yhteys? – Oppilaat oppivat, että konditionaali on Suomessa kohteliaisuusmuoto.

6. Eriytytys: Pitemmällä olevat laativat vähemmän osaaville vuoropuheluita asemille jne. Voidaan vaikka kirjoittaa yhden osapuolen repliikit valmiiksi, toisen osapuolen vastaukset jäävät oppijan täydennettäväksi.

7. Opettaja voi tehdä tehtäviä /vuoropuheluita niin, että oppilas valitsee useammasta repliikkimahdollisuudesta oikean. Repliikit voivat myös olla sekaisin. Oppilaan tehtävänä tällöin on laittaa ne johdonmukaiseen järjestykseen.

#### 4) Kaupungit vertailussa

1. Palautetaan mieleen niitä suomalaisia paikkakuntia, joista on pidetty esitelmiä. Mietitään, millä adjektiiveilla niitä voisi kuvailla: iso, pieni, vilkas, rauhallinen, kaunis, ikävä, tunnettu jne. Oppilaat vertaavat niitä omaan asuinpaikkakuntaan. Nyt opetellaan komparatiivia. Esim.: Hampuri on isompi kuin Tampere. Siellä on enemmän ihmisiä. Kemissä on rauhallisempaa kuin Lontoossa. Talot ovat Kemissä matalampia, Lontoossa korkeampia.

2. Pidemmällä oleville opetetaan superlatiivi. Sillä aikaa vähemmän osaavat miettivät kaupunkikolmikkoja ja keksivät jonkin laatusanan. Enemmän osaavat laittavat nämä järjestykseen: Jyväskylä on kaunis kaupunki, mutta Lahti on kauniimpi. Helsinki on kaikkein kaunein.

3. Mietitään, millä kulkuneuvoilla kaupungeissa kuljetaan. (Kävelemällä, bussilla, polkupyörällä, joskus junalla tai joskus jopa metrolla)

4. Rentoutus: Oikea-vasen harjoitus niin, että yksi antaa käskyjä tyyliin: vasen käsi ylös, kolme askelta oikealle, pää vasempaan. Väärin tehnyt putoaa pelistä. Voittaja pääsee seuraavalla kierroksella käskijäksi.

5. Otetaan esiin kaupungin kartta ja opetellaan kysymään tietä. Opettaja auttaa alkuun: Olet kauppatorilla ja haluat linja-autoasemalle. Miten kysyt kohteliaasti tietä? Yksi on kysyjä, toinen neuvoja. Tässä kerrataan taas konditionaalia, kiittämistä ym. kohteliaasta puhetyyliä.

6. Vähän osaavat kirjoittavat vihkoon yksinkertaisia ohjeita: liikennevaloista vasempaan, seuraavassa risteyksessä oikeaan jne. Pitemmällä olevat kirjoittavat monimutkaisemman reittiohjeen vaikkapa kirjeenvaihtotoverille, joka on tulossa kylään. Tämän pitäisi löytää rautatieaseman lähellä oleva bussipysäkki, ajaa bussilla oikeaan osoitteeseen tms.

## 5.3 Lappi ja lappalaisuus Suomessa

Suomessa on useita mielenkiintoisia läänejä ja maakuntia. Jokaisella alueella ja paikkakunnalla on erityisiä tapoja ja perinteitä. On vaikea eritellä, mitä Suomi-koululaisten tulisi eri alueista tietää. Koulun oppilaiden mielenkiinnon tai Suomessa tapahtuvien ajankohtaisten asioiden perusteella voidaan Suomi-koulussa käydä useitakin maakuntia läpi lukuvuoden aikana.

Selvää on, että Lappi on maantieteellisesti suuri osa, 1/3, Suomea. Alueen luonto ja kulttuuri ovat erityisiä ja tunnetuimpia asioita Suomesta, kiitos alati kasvavan Lappi-matkailun. Myös yhteiskunnallisesti ja historiallisesti Lappi on erityinen: Siellä käytiin Lapin sota 1944–1945, ja alueella sijaitsee Euroopan unionin pohjoisin yliopisto.

Huomioitavaa on myös, että Lappi alueena kattaa pohjoisosat niin Ruotsista, Suomesta, Norjasta kuin Venäjästään (Kuolan niemimaa). Lapissa on myös Suomen pisin joki, Kemijoki 483 km sekä suuria järviä (Inarinjärvi, tekojärvet Lokka ja Porttipahta). Erämaiden siimeksessä kasvaa usea uhanalainen eläin ja kasvi. Napapiirin tuntumassa voi revontulien lisäksi tutustua Joulupukkiin ja upeisiin tunturimaisemiin.

Näin ollen Lappi voi toimia monipuolisena teemana Suomi-kouluissa. Oheen on koottu muutamia vinkkejä alueen ja sen kulttuurin käsittelyyn tuntien aikana.

### 5.3.1 Nuorimmat oppilaat tutustuvat Lappiin

Tavoitteena on tutustuttaa lapset Suomeen, ja tarkemmin sen yhteen alueeseen, Lappiin. Teematuntien jälkeen lapset osaavat nimetä ja osoittaa alueen Suomen kartalta sekä tunnistavat kuvista Lappiin liittyviä asioita tai esineitä.

Oppilaiden kanssa voidaan käydä läpi seuraavat sanat kuvakortein, filmein, valokuvain tai minkä tahansa havaintomateriaalin avulla. Jokaisesta kuvasta ja sanasta voidaan keskustella helpoin lausein, ja oppilaat voivat kertoa omia mahdollisia kokemuksiaan asioista. (Onko joku nähnyt poroa esim. eläintarhassa? jne.)

- |                                   |   |
|-----------------------------------|---|
| – Suomi                           | Mitä on pohjoisessa?                          |
| – Lappi                           | Mitä Lapissa on?                              |
| – Lumi, Jää                       | Mitkä eläimet selviävät kylmässä?             |
| – Poro                            | Mitä porot syövät?                            |
| – Jäkälä                          | Missä jäkälä kasvaa?                          |
| – Tunturi                         | Mitä tuntureilla voi tehdä?                   |
| – Lasketella, hiihtää, vaeltaa    | Mitä muuta tuntureilla kasvaa?                |
| – Vaivaiskoivuja, lakkoja/hilloja | Mitä muuta Lapissa on?                        |
| – Joulupukki                      | Missä joulupukki asuu?                        |
| – Korvatunturilla                 | Missä korvatunturi on?                        |
| – Napapiirillä                    | Keitä muita, kuin Joulupukki, Lapissa asuu?   |
| – Saamelaisia                     | Millaisia ovat saamelaiset?                   |
| – Neljäntuulenhattu               | Minkälaista päähinettä lappilaiset käyttävät? |

Sanalista voi lyhentää tai pidentää oppilaiden tason mukaan. Mikäli kyse on nuorimmista, 3–5-vuotiaista oppilaista, kannattaa aihetta lähestyä vain muutaman selkeän käsitteen kanssa. Myös helpot lorut tai laulut opettavat pienimmille paremmin kuin kuvien katselu tai keskustelu – lukuun ottamatta joulupukki- ja tonttuaihetta, joka on tietysti tuttu ja turvallinen jo monelle pienellekin lapselle (ja sen myötä myös oivallinen aasinsilta uuteen aiheeseen).

Nuorimpien oppilaiden kanssa Lappi-teemaa voi käsitellä lyhyesti usean perättäisen opintokerran aikana. Ensimmäisellä kerralla voidaan puhua Lapista ja lauleskella pari laulua. Seuraavalla kerralla muistella laulut ja mahdolliset teemakuvat läpi, ja tämän jälkeen vaikka piirtää tunturimaisema poroineen tai askarrella oma neljäntuulenhattu paperista. Toiminta (leikki, laulu, askartelu) havainnollistaa uuden asian usein parhaiten, varsinkin kun nuorempien lasten kohdalla on kyse hyvin yksinkertaisista kokonaisuuksista tai käsitteistä.

Tunnelmaan virittäviä lauluja esimerkiksi:

- Lapin äidin kehtolaulu (Kalervo Hämäläinen 1950)
- Juokse kellokas (laulu Utsjoelta)
- Petteri Punakuono Sävel: John D. Marks Sanat: Sauvo Niilo Pellervo Puhtila

- **Vinkki 1:** Mikäli mahdollista, tutustu Jyväskylän ammattikorkeakoulussa vuonna 2007 Seija Pöykön tekemään opinnäytetyöhön: Laulun kuulen tunturituulen – Lapin lauluja 3–6-vuotiaille.
- **Vinkki 2:** Jouluaiheiset internet-sivut, kuten <http://www.tunturisusi.com/joulu/index.htm>, <http://www.korvatunturi.fi/> tai <http://www.santatelevision.com/> tarjoavat myös hyvää ja selkeää tietoa esimerkiksi poroista, joulupukin historiasta, elämästä Lapissa jne.

### 5.3.2 Lappi-tietoa edistyneemmille oppilaille

Tavoitteena on tutustuttaa oppilaat Suomen Lappiin sekä lappalaisuuteen. Myös saamen kielestä ja sen asemasta on hyvä puhua, ja mikäli oppilaat ovat nopeita omaksumaan, voi tunneilla ottaa esille myös muita kieli- ja murreasioita (erilaiset murteet Suomessa, meän kieli Torniojokilaaksossa jne.).

Tarkoituksena on, että oppilaat osaavat teematuntien jälkeen sijoittaa Lapin maantieteellisesti ja osaavat nimetä lappalaisuuteen tai Lappiin liittyviä tunnusmerkkejä ja sanoja. Muita tavoitteita ovat ryhmäkeskusteluun osallistuminen sekä väritys-, piirustus tai kirjoitustehtävien tekeminen suullisten ohjeiden mukaan.

Tunnin onnistumista arvioidaan oppilaiden antamalla suoralla palautteella sekä oppilaiden keskittymiskykyä havainnoimalla. Palautteen perusteella voidaan aihetta tai sen käsittelyä muuntaa kesken kokonaisuudenkin, kuten yllä olevan kaupunkiteeman kohdalla on todettu.

## Tunnin kuvaus

**Aiheeseen johdattelu:** Opettaja voi piirtää taululle käsitekartan. Piirtäminen ja asioiden muisteleminen auttaa kartoittamaan oppilaiden aiempaa tietoa asiasta. Keskustellaan, mitä oppilaat tietävät Lapista. Katsotaan Lapin sijainti kartalla ja verrataan sitä oppilaalle tärkeään paikkaan Suomessa. Suomen karttakuvaa hahmotellaan käyttämällä sanoja: pää, käsi, vyötärö, napa, kainalo, hame jne.

**Lapin ominaispiirteet:** Tutustutaan Lapin eläimiin ja luontoon esim. poro, tunturi, revontulet ja vaivaiskoivut. Puhutaan perinteisistä lappalaisuuden tunnusmerkeistä: lapinpuku, neljäntuulenhattu, kota, ahkio, porontalja jne. Lisäksi käsitellään matkailuun ja turismiin liittyviä asioita, kuten joulupukki ja Korvatunturi, laskettelukeskukset jne. Lapissa puhutaan suomen kielen lisäksi saamen kieltä sekä Torniojokilaaksossa meän-kieltä.

Opettaja voi tuoda halutessaan oppitunnille havaintomateriaaliksi lappalaisuuteen liittyviä esineitä tai näyttää niistä kuvia. Lisäksi voidaan kuunnella esim. joikumusiikkia, tai Angelin tyttöjä. Lisäksi voi lukea aiheeseen liittyvän sadun tai kertomuksen (esimerkiksi Mauri Kunnas: *Joulupukki ja Noitarumpu*).

Lisäksi voidaan pitää arvausleikkejä Lappiin liittyvästä sanastosta. :  
*Arvaatko mitä esinettä tai asiaa minä nyt ajattelen?*

– Sitä tarvitaan mm. metsäretkellä ja siitä voi juoda.

*Kuksa*

– Se lämmittää pakkasella ja tuulella. Sen nimessäkin mainitaan sana tuuli.

*Neljäntuulen hattu*

– Se on harmaa eläin, joka elää laumassa, ihmisen kasvattamana. Sillä on sarvet ja se on pienempi kuin hirvi. Sen voi tavata myös Joulupukin maassa.

*Poro*

– Se on harmaa, karvainen ja saduissa usein pelottavana esitetty eläin. Tämä eläin on erittäin uhanalainen (Mitä tarkoittaa uhanalainen?), ja sitä esiintyy vain tietyissä osissa Suomea.

*Susi*

– Lappalaisten suoja viimaa ja talvea vastaan. Entisaikaan tällaisissa rakennelmissa jopa asuttiin. Mikäli retkeilee Lapissa, voi näissä pitää lepo- ja eväshetkiä, voi vaikka paistaa makkaraa!

*Kota*

– Saamelaisten laulutyyli, jossa ääni liukuu korkeudelta toiselle.

*Joiku*

– Lappalaisten (tai Saamelaisten) oma kieli

*Saamen kieli*

– Niitä näkee Lapin taivaalla pakkasöinä, satunnaisesti myös etelässä saattaa näitä nähdä. Nämä syntyvät siitä, että aurinkotuulen hiukkaset osuvat ilmakehään. Ne ovat tanssivia, värikkäitä valoja taivaalla.

*Revontulet*

Joskus on tarpeen käyttää vaativia tekstejä ja jättää eriyttäminen. On olemassa myös Suomi-kouluja, joissa voidaan järjestää opetusta samantasoisille! Ohessa on esimerkki tekstistä, jota voidaan käyttää johdatteluna aiheeseen tai keskustelun virittämiseen yleisesti.

### **Kuullun ymmärtäminen**

Opettaja lukee selkeästi ääneen seuraavan kirjeen.

*Hei mummo,  
Düsseldorf, maaliskuun 7. päivänä 2009*

*Anteeksi, että en ole pitkään aikaan kirjoittanut. Minulla on ollut aika tavalla tekemistä, varsinkin koulussa. Meidän piti pitää esitelmä maantiedon tunnilla ja minulle määrättiin aiheeksi Suomen Lappi. Kaikki ajattelevat, että koska äitini on suomalainen, tiedän kaiken Suomesta. Jos ne tietäis, että mun mummo on oikein syntynyt Lapissa, mun olis varmaan täytynyt pitää esitelmä heti paikalla. Yritin soittaa sulle, mummo, mutta et ollut kotona. Sulta olisin varmaan saanut helpommin Lappi-tietoa. Ajattelin, että äiti tietää, joten kävin ensin hänen kimppuunsa. Mutta kun hän aloitti tyyliin: "Ai revontulet. Joo, musta tuntuu, että...", ymmärsin, ettei äitikään ihan kaikkea tiedä. Meillä on kirjahyllyssä kaikenlaisia opuksia, niistä sain jonkin verran tietoa. Tosin en ihan tuoretta, sillä kirjat ovat vanhoja. Internetistä tietenkin sitten tietoa löytyi. Katsoin hakusanoilla: "Suomen Lappi" ja siitä pääsin alkuun. En oikein tiennyt, mitä kaikkea Lapista kannattaisi kertoa. Itseäni ei koko aihe kiinnostanut ollenkaan, mutta kun aloin tutkia sitä tarkemmin, se muuttui mielenkiintoiseksi. Rehellisesti sanottuna olin aiemmin tiennyt Lapista, että siellä asuu joulupukki ja sen porot ja tontut, siellä on kylmä, hyttysiä ja revontulia. Kaverit eivät tienneet senkään vertaa.*

*Nyt tiedän, että siellä asuu oikeita ihmisiä, nimittäin lappilaisia (suomalaiset) ja saamelaisia, joita ei pitäisi kutsua lappalaisiksi, koska se loukkaa heitä. Alue on valtavan suuri, siis melkein kolmannes koko Suomesta, mutta siellä asuu ihmisiä harvassa. Välimatkat ovat pitkät, koulumatka voi olla jopa 100 km, kauppaankaan ei voi tuosta vain kipaista, postista ja lääkäristä puhumattakaan.*

*Entisaikaan saamelaiset kulkiivat porojensa kanssa ympäri Lappia, nykyään porot kulkevat vapaasti tuntureilla, ja poronhoitajat kokoavat vuosittain poronsa erotukseen. Erotus tarkoittaa, että silloin merkitään vasat – ne porojen poikaset siis, jotta tiedetään, kenelle ne kuuluvat. Jo aika nuoretkin lapset osallistuvat poroerotukseen. He oppivat jo pieninä käyttämään sellaista suopunkia, jolla porot otetaan kiinni. Poronhoito on Lapissa tärkeä elinkeino, samoin matkailu.*

*Matkailijat tulevat Lappiin ihailemaan sen luontoa, joka muuttuu sitä karummaksi mitä pohjoisemmaksi matkataan. Siellä voi harrastaa laskettelua niinku Keski-Euroopassakin. Tavallinen hiihto, siis se murtomaahiihto eli murtsikka, on myös suosittu laji. Kesäisin voi kuljeskella erämaissa ja tuntureilla, kalastaa puhtaista vesistä tai huuhtoa kultaa. Tätä eivät meinanneet koulussa uskoa! Siis Lappiin voi mennä ja hyvällä onnella rikastua, vau. Kuka tahansa voi mennä jollekin joelle, ottaa vaskoolin*

käteen ja olla kullanhuuhtoja. Tärkeimmät kulta-alueet ovat Lemmenjoki, Ivalojoiki ja Tankavaara. Maltan tuskin odottaa ensi kesää, että pääsen kokeilemaan sitä! Muhun iski oikea kultakuume, niin kuin joskus kauan sitten moniin ihmisiin, jotka lähtivät Lappiin rikastumaan. Sinne muutti niin paljon ihmisiä, että heitä varten rakennettiin teitä, kauppoja, järjestettiin postin kulku, perustettiin sairaaloita ym. Monet heistä jäivät Lappiin pysyvästi.

Kun sanoin, että Lapissa on vain neljä kaupunkia, kaikki nauroivat ja luulivat mun lukeneen väärin. En voinut kertoa edes niistä neljästä kovin paljoa, sillä aika loppui. Olisin halunnut kertoa vielä vaikka mitä, sillä olin itse joutunut Lapin lumoihin, mutta se ei käynyt. Luulen kuitenkin, että moni kiinnostui asiasta oikein tosissaan.

Harmi, mummo, että sinä olet muuttanut Lapista Etelä-Suomeen. Tulen kuitenkin sun luokse seuraavalla Suomen-reissulla, vaikka me sitten matkataankin Lappiin kultaa huuhtomaan. Sen on isä ja äiti jo luvanneet!

Mitä muuten sanot mun esitelmästä? Olisitko sinä kertonut jostain muusta? Voi hyvin ja kirjoittele!

*Terveisin Sami*

Opettajan luettua kirjeen, voi oppilaille esittää seuraavanlaisia tai monia muita kysymyksiä tekstistä.

Sami kirjoitti kirjeen mummolle:

a) tammikuussa, b) maaliskuussa, c) marraskuussa

Sami ei ollut kirjoittanut mummolle pitkään aikaan, koska:

a) häntä ei ollut huvittanut, b) mummo ei ollut kotona, c) hänellä oli ollut kiirettä

Sami yritti soittaa mummolle, koska:

a) hänellä oli mummoa ikävä, b) hän halusi mummolta tietoa esitelmäänsä varten, c) muuten vain

Sami sai tietoa Lapista:

a) internetistä ja kirjoista, b) äidiltään, c) mummoltaan

Samin mummo:

a) asuu Lapissa, b) ei asu Etelä-Suomessa, c) asui ennen Lapissa

## Kirjoittaminen

Oppilaita voidaan myös pyytää kirjoittamaan kirjeen mukainen teksti, esimerkiksi:

- Lyhyt viesti ystävälle, jossa kerrot, koska olet tulossa hänen luokseen tai selität, miksi et voinut tulla sovittuun tapaamiseen.
- Postikortti lomamatkalta
- Iskeviä mainoslauseita, joilla houkuttelet matkailijoita Lappiin.
- Esitelmä jostain Lapin paikkakunnasta, luonnonilmiöstä tms.
- Kerro Lordi-yhtyeestä tai muusta suomalaisesta artistista.

Oppilaiden voidaan myös pyytää lukemaan kirje ja tämän jälkeen poimimaan siitä kolme puhekielistä lausetta ja kolme kirjakielistä lausetta. Löytyneitä lauseita voidaan yhdessä muuntaa puhekielisiksi tai toisinpäin.

### 5.3.3 Tietoa Lapin eläimistä

Oheista tietoa voidaan käyttää myös luetunymmärtämistehtävän tai keskustelun tukena, mutta tuolloin eläinesittelyt tulee mukauttaa ryhmän tasoa vastaavaksi.

#### Poro

Poroja asuu Lapissa enemmän kuin ihmisiä. Jokainen poro on kuitenkin jonkun omistama, eikä niitä asu villinä luonnossa, vaikka ne vapaana kulkevatkin. Keväällä vasojen syntymän aikaan porot kerätään omistajakohtaisiin tokkiin. Uudet vasat merkataan kesällä, jotta tiedetään kenelle kuuluvan poron vasasta on kyse. Jokaisella poronomistajalla on oma merkkinsä, joka leikataan poron korvaan ja jonka avulla omistaja tunnistetaan. Syyskesällä porot hajaantuvat tokista metsiin ja syövät runsaasti sieniä. Myöhemmin syksyllä porot kerätään jälleen kasaan ja erotellaan teuraaksi menevät ja elämään jäävät porot toisistaan. Talvella poromiehet paimentavat porotokkia ja antavat niille tarvittaessa lisäruokaa. Etenkin runsaslumisina talvina porojen on vaikea saada riittävästi niiden pääravintoa eli jäkälää.

#### Karhu

Karhu on suomen kansalliseläin ja suuri osa maan karhukannasta asuu Lapin läänissä. Karhuun on aina suhtauduttu pelonsekaisella kunnioituksella. Rakkaalla lapsella on monta nimeä, muun muassa otso, rietas, kontio, mesikämmen ja metsän kuningas. Karhut ovat suuria, urokset voivat painaa jopa 300 kiloa. Karhujen asuinaluetta ovat iäkkäät kuusimetsät, jyrkät kalliorinteet, avosuot ja tunturit.

### **Ahma**

Ahma muistuttaa karhua, mutta kuuluu kuitenkin näätäeläimiin. Ahma on karhua pienempi ja painaa aikuisena 10–28 kiloa. Ahma asustelee erämaissa ympäristöissä ja saattaa vaeltaa yhden vuorokauden aikana kymmeniä kilometrejä. Ahma on erakko, joka kaivaa talvella lumeen pesän ja saattaa olla siellä pitkiäkin aikoja.

### **Susi**

Susi on arka ja ihmisiä karttava eläin, jonka tapaaminen luonnossa on hyvin epätodennäköistä. Susi on Suomessa rauhoitettu, mutta niiden määrä on silti melko pieni.

### **Ilves**

Ilves on Suomen ainoa luonnonvarainen kissaeläin. Se liikkuu pääasiassa öisin eikä sekään ole kovin innostunut ihmisen kohtaamisesta. Pohjoisessa poronhoitoalueella elää noin 5 % Suomen ilveksistä, joten todennäköisempää niiden näkeminen on eteläisessä Suomessa.

### **Hirvi**

Hirvi on Suomen luonnon suurin eläin, joka asuu metsissä ja soilla. Se on todella komea näky esimerkiksi suon laidalla ruokailemassa, mutta maanteillä kohdattuna se on vaarallinen. Hirven näkeminen luonnossa ei ole mahdotonta, sillä Suomessa on paljon hirviä.

### **Napakettu eli naali**

Naali on erittäin harvinainen Lapissa, vaikka se on ollut rauhoitettu jo 1940-luvulta lähtien. Naaleja on tällä hetkellä luonnossa vain noin 5 paria. Laji on uhanalainen. Tavallisempia punakettuja sen sijaan liikkuu Lapin metsissä runsaasti. Kuten myös jäniksiä ja muita pikkunisäkkäitä, joista sopuli eli porohiiri on kaikkein kuuluisin. Kun sopulilla on vaellusvuosi, ne liikkuvat suurissa laumoissa pitkin tuntureita etsien uutta asuinsijaa. Saattavatpa ne eksyä kylille tai kaupunkiinkin asti.

Lapin luonnossa liikkuminen on turvallista, vaikka kaikki edellä mainitut eläimet ja paljon muita siellä asusteleekin. Lähes kaikki eläimet pyrkivät välttämään ihmisen kohtaamista. Suomen ainut myrkyllinen käärme, kyykäärme on levinnyt nykyisin myös eteläiseen Lappiin. Hyttyset eli sääsket kuuluvat Lapin luontoon.



Vastaa kysymyksiin:

1. Onko poro villieläin?
2. Mistä tietää, kenelle poro kuuluu?
3. Milloin poron vasat syntyvät?
4. Mitä porot syövät
5. Mitä erilaisia nimiä karhulla on?
6. Mikä on Suomen kansalliseläin?
7. Kumpi on isompi, ahma vai karhu?
8. Milloin ja missä ilveksen voi todennäköisimmin kohdata?
9. Mikä on Suomen suurin eläin?
10. Onko Lapin luonnossa vaarallista liikkua?
11. Mitkä lapin eläimistä ovat rauhoitettuja?
12. Millä toisella nimellä hyttystä kutsutaan?

## **Puhuminen**

Oppilaat voi jakaa myös ryhmiin, ja virittää keskustelua esimerkiksi väittelyn avulla.

Lapissa olisi ihana asua – Ei ikinä Lappiin asumaan

Laskettelemaan Lappiin – Laskettelemaan Keski-Euroopan rinteisiin

Lapin luonto on kaunis – Lappi on synkkä

## **Lappisanastoa**

### **Poro**

Kesyttetty peura (puolikesy), lappalaisten kotieläin.

### **Poronsarvet**

Sekä naarilla (vaatimet) että koirilla (hirvaat) on sarvet, jotka porot pudottavat vuosittain. Hirvaiden sarvet putoavat alkutalvesta, vaatimien kevättalvella, vasoneiden vaatimien sarvet myöhemmin keväällä.

### **Poromerkki**

Jokaisella poronomistajalla on oma merkki, joka leikataan oman poron korvaan. Tästä merkistä tunnistetaan omistaja. Korvamerkit laitetaan keväällä uusille vasaille. Vasa seuraa emäänsä, mistä päätellään omistaja.

### **Suopunki**

Eräänlainen lasso, jolla porot otetaan kiinni

### **Poroerotus**

Syystalvella suoritetaan poroerotus, jossa porot luetteloidaan ja lasketaan ja omistajat selvitetään. Samalla päätetään, mitkä porot teurastetaan.

### **Porotokka**

Suuri porolauma

### **Tokkakunta**

Porotokkaa hoitava yhteisö, esim. perhe.

### **Paliskunta**

Taloudellista tulosta tekevä poronhoitoyksikkö. Jokainen porotalousyrittäjä on paliskunnan jäsen.

### **Etto**

Poromiehet lähtevät ettoon eli kokoamaan poroja erotukseen.

### **Lapinpuku**

Lapinpukuja on viittä mallia. Siihen kuuluu myös päähine, joista kuuluisin lie-  
nee neljäntuulenhattu. Ennen lapinpukua käytettiin työpukunakin, nykyään lä-  
hinnä juhla-asuna.

### **Moottorikelkka**

Nykyään välttämätön väline tuntureilla kuljettaessa. Ennen hiihdettiin!

### **Ahkio**

Lappalaisen pulkka.

### **Kaamos**

Pimeä vuodenaika, jolloin aurinko ei nouse horisontin yläpuolelle.

### **Ruska**

Syksyllä kun lehtivihreä pilkkoutuu ja varastoituu kasvien juuriin ja runkoon,  
jäävät keltaiset, punaiset ja ruskeat värit näkyviin ja maisema on värikäs.

### **Kullanhuuhdonta**

Lapissa voi löytää joista kultaa huuhtomalla. Kulta painavampana painuu joen  
pohjalle hippu jne. Löydetty kulta nimetään koon mukaan: Hengetön, saivar,  
täi, lutikka, russakka ja isomus.

### **Vaskooli**

Kullanhuuhdonnassa käytettävä "lautanen"

### **Revontulet**

Valoilmiöitä, jotka koostuvat värikkäistä, tanssivista ja vaihtelevista kuvioista  
yötaivaalla.

### **Saamelainen**

Pohjois-Euroopan alkuperäiskansa, jonka perinteinen asuinalue on Taalainmaan ja Hedmarkenin pohjoisosat, pohjoisimman Suomen ja Jäämeren rannikon välinen alue ja Venäjällä Kuolan niemimaa.

### **Saamen kieli**

Saamelaisten kieli, joita on useita. Suomessa puhutaan kolmea eri saamen kieltä.

### **Shamanismi**

Saamelaisten alkuperäisuskonto

### **Samaani**

Saamelaisten ”poppamies”, uskonnollinen johtaja

### **Loitsu**

Eräänlaiset taikasanat, joita samaani käytti.

### **Manaus**

Yritys vaikuttaa henkivoimiin. Joskus manaaminen voi kohdistua myös eläimiin, paikkoihin tai esineisiin.

### **Jänkä**

Harvapuinen suo tai räme.

### **Tunturi**

Fennoskandiassa sijaitseva puurajan yläpuolelle ulottuva pehmeämuotoinen vuori

### **Lappalaisia etunimiä**

Jouni, Niila, Niilo, Aslak, Saana, Heta

Ei ole välttämätöntä oppia kaikkia oheisia sanoja tunnilla, vaan ne toimivat tukena niin opettajalle kuin oppilaillekin. Listasta tai edellisistä teksteistä voidaan poimia esimerkiksi 5–10 sanaa opeteltavaksi tuntien yhteydessä.

Lappi-aiheeseen löytyy paljon lisämateriaalia. Yleistietoa Lapista ja esimerkiksi shamanismista löytyy kirjasta: Eichhorn-Lehtimaja-Voipio. *Tekstitulkki*. 2001. Saamelainen noitarumpu.

Suomalaiset elokuvat tai niiden osat sopivat osaksi tuntia; esimerkiksi: Raimo O. Niemi. 1998. *Poika ja Ilves* tai Juha Vuolijoki. 2007. *Joulutarina*.

Lisätietoa sekä kaikki kappaleen sanat ja sanaselitykset löytyvät internetistä:

[www.wikipedia.org](http://www.wikipedia.org)